

Naslov članka/Article:

# RAZVIJANJE VIZUALNE PISMENOSTI V MUZEJSKO-GALERIJSKEM OKOLJU V RAZMERJU DO ŠOL

*Visual Literacy Development in Museums and Galleries in Relation to Schools*

Avtor/Author:

Lili Šturm

DOI:

CC licenca



Priznanje avtorstva-Nekomercialno-Brez predelav



**Vzgoja in izobraževanje št. 5/2022, letnik 53**

ISSN 0350-5065

Izdal in založil: Zavod Republike Slovenije za šolstvo  
Kraj in leto izdaje: Ljubljana, 2022

Spletna stran revije:

<https://www.zrss.si/strokovne-revije/vzgoja-in-izobrazevanje/>

# RAZVIJANJE VIZUALNE PISMENOSTI V MUZEJSKO-GALERIJSKEM OKOLJU V RAZMERJU DO ŠOL

## *Visual Literacy Development in Museums and Galleries in Relation to Schools*

### IZVLEČEK

Muzeji, galerije in druge organizacije s področja vizualne umetnosti izjemno močno vplivajo na oblikovanje kompetenc za vizualno pismenost otrok, mladostnikov, učiteljev in mentorjev. Kako se to razmerje lahko udejanja znotraj muzejsko-galerijskega okolja, bo v članku prikazano ob izbranih primerih ustanove, v kateri avtorica prispevka deluje kot kustodinja pedagoginja. Le-ti opisujejo, kako so za razvoj vizualne pismenosti znotraj ustanove pomembni izkušnja doživetja v živo, izvajanje rednih srečanj otrok in mladostnikov z umetninami, vključevanje umetnikov v izobraževalne procese, v neposredni nagovor in prostor za mlade, v partnerstva ter v ozaveščanje širše javnosti o pomenu vizualne pismenosti.

**Ključne besede:** umetnost/umetniki, živa izkušnja, kokreacija, partnerstva, odgovorna javnost

### ABSTRACT

Museums, galleries, and other visual arts organisations have an enormous impact on the development of visual literacy skills in children, adolescents, teachers, and mentors. This article illustrates how this relationship can be realised in museums and galleries using selected examples from the institution where the author works as a curator and educator. They demonstrate the relevance of live experiences, regular encounters of children and young people with art, the involvement of artists in educational processes, direct address and space for young people, partnerships, and raising public awareness of the importance of visual literacy.

**Keywords:** art/artists, live experience, co-creation, partnerships, social responsibility

Muzeji, galerije in druge organizacije s področja vizualne umetnosti in kulture imajo izjemen vpliv pri oblikovanju kompetenc za vizualno pismenost otrok, mladostnikov, učiteljev in mentorjev. Zato je izhodiščno vprašanje tega prispevka razmišljanje o sodelovanju šol z muzeji in galerijami znotraj polja vizualne pismenosti; kakšna je vloga ustanov v odnosu do šolskega procesa in v katerih primerih naj šola zaupa ustanovi.

Kar se tiče razvijanja vizualne pismenosti v šolskem in muzejsko-galerijskem okolju, je vsekakor najpomembnejša **izkušnja doživetja v živo**. Peljati otroke v galerijo, ni isto kot pogledati posnetek na YouTubu doma ali v šoli. Zato na prvem mestu velja zagotoviti in izvajati redna srečanja otrok in mladostnikov z umetninami, torej ogled razstave, udeležbo v programih v živo. Nujen bi moral biti ogled vsaj ene večje razstave sodobne umetnosti, saj je brez poznavanja hibridnih tehnik, izrazov in medijev nemogoče razvijati kompetence za razumevanje vizualne izraznosti danes. Izvajalci programov se zavedamo omejitve v šolah in tu in tam tudi težje sledimo šolskemu kurikulumu; je pa kulturna ustanova, galerija/muzej/organizacija lahko neprecenljiva pri učenju senzibilnosti, opolnomočenju in razumevanju umetnosti in s tem pomemben partner učitelju. Za večjo učinkovitost tega pristopa bi bilo treba ustrezno

sistemizirati redne obiske razstav v učnih načrtih in šolskih kurikulumih; pedagoškim dejavnostim pa dati večjo vlogo v programskih prijavah ustanov, zavodov in organizacij.

Tako za šole kot ustanove je ključen pojem **partnerstvo**. Le-to se že nekaj let pogloblja na nacionalnem nivoju skozi platformo Kulturni bazar, mesečne okrožnice, razna strokovna izobraževanja in srečanja, a nujno je, da se partnerstva ustvarjajo in nadgrajujejo tudi z rednimi stiki zunaj formalnih skupinskih oblik združevanj. Ustanove lahko šolam z rednim in pravočasnim obveščanjem o svojih vsebin, priložnost za brezplačne ogled, podporo pri izobraževanju učiteljev, otvoritvena vodstva za učitelje in koordinatorje KUV, dostopno vstopnino itd.

Naslednji poudarek velja **vključevanju umetnikov**. Snovalci izobraževanih programov v ustanovah umetnike vključujejo v pripravo delavnic, vodnikov, slikanic; medij komunikacije je največkrat uporaba ilustracije in stripa. Zlasti slednji se kot didaktični pripomoček čedalje bolj uveljavlja v pedagoških aktivnostih. Smiselno bi bilo tudi bolj intenzivno vključevanje gostujočih umetnikov in/ali kustosov v učni šolski proces, kar se ponekod že uspešno izvaja. Tak način lahko opolnomoči vrednost področja/predmeta in zmanjša občutek morebitne »osamljenosti« pedagoга/učitelja.

Izjemno pomembno je tudi področje **ozaveščanja širše javnosti**. Le-to ne more biti le stvar šol in kulturnih ustanov, pač pa je skupna odgovornost tudi drugih javnih protagonistov, financerjev, ustanoviteljev, gospodarstva idr. Pomemben element ozaveščanja javnosti je udejanjeno skupnostno razmišljanje in partnersko povezovanje. Likovni natečaji so denimo priljubljeni medij javnega nagovarjanja, ki ga uporablja široka paleta družbeno odgovornih organizacij in ne samo vizualno usmerjene ustanove. Prav polpreteklo obdobje karanten je lepo pokazalo, kako lahko tovrstni natečaji svetijo kot lučka v vsakršnih časih in opravljajo vlogo kolektivnega duha skupnosti.

Na področju slovenskega muzejstva je več iniciativ, ki jih organizirata Skupnost muzejev Slovenije in Sekcija za izobraževanje in komuniciranje/SMS ter imajo velik izobraževalni potencial in vplivajo na oblikovanje družbenega mnenja (mednarodni dan muzejev, *Poletna muzejska noč*, *Z igro do dediščine*, knjižnično-muzejski *MEGA kviz*, *Naprej v preteklost* itd.). Tudi prizadevanja in akcije v smeri opozarjanja na kakovost vizualnega v javnem prostoru so dobrodošla in potrebna. Plakatno podjetje Tam-Tam že vrsto let v sodelovanju z galerijami, akademijami in drugimi organizacijami izvaja projekt *Ulično galerijo*. Ne gre spregledati tudi drugih javnih manifestacij, kot je festival vizualne umetnosti *Svetlobna gverila*, in številne druge plakatne akcije umetnikov v javnem prostoru. Širjenje javnih manifestacij vizualne kulture, organizacija skupnostnih dogodkov, vzpostavljanje skupnih portalov, platform in iniciativ bi pomenilo premik v pravo smer. Dobrodošli bi bili tudi razmisleki o subvencionirani »košarici umetnostnih storitev«, vzpostavitvi agenciji, ki bi lahko omogočila večjo dostopnost in popularizacijo vizualne pismenosti, in še o kakem zgledu iz mednarodnega okolja.



► **SLIKA 1:** *Raziščimo MGLC* je brezplačni vodnik po ustanovi, njenih dejavnostih in programih. Govori skozi stripovski lik najstniškega Veveriča, ki ga je v podobo pretil ilustrator Jure Engelsberger. (Foto: Urška Boljkovac; Fotoarhiv MGLC)

Kako se razvijanje vizualne pismenosti v muzejsko-galerijskem okolju v razmerju do šol udejanja v neki kulturni ustanovi/muzeju, galeriji, bom prikazala na izbranih primerih ustanove, v kateri delujem kot kustodinja pedagoginja.

**MGLC v Ljubljani** je muzej sodobne umetnosti z identiteto, ki temelji na dediščini najstarejšega grafičnega bienala na svetu in na umetnosti tiska 20. stoletja. Eno od svojih vlog uresničuje z zagotavljanjem pogojev za to, da umetnost spozna in soustvarja čim širši krog ljudi, zato del

svoje izobraževalne strategije namenja raziskovanju alternativnih pristopov pri transformaciji umetnosti skozi polje izobraževanja. Sodobna umetnost je vezana na tesnejše vstopanje v procese ustvarjanja, ko poskušamo umetniška dela na razstavi razumeti ne le kot celoto, definirano s strani kustosa razstave, temveč kot izhodišče, kako je mogoče videti/razumeti ta svet (Kreft, 2019). Predstavila bom primere vključevanj umetnikov in širjenje razstavnega prostora v izobraževalne procese, partnerstva in poskuse razvijanja interdisciplinarnosti ter neposredno vključevanje mladih v življenje in delo ustanove.

## UČENJE SKOZI UMETNOST: VKLJUČEVANJE UMETNIKOV

Leta 2015 je umetnik Asad Raza za 31. grafični bienale Ljubljana razvil projekt, ki ga je poimenoval ***Shema za šolo***. V sodelovanju s teoretiki in predavatelji D. Grahamom Burnetom in Jeffom Dolvenom (Univerza Princeton) ter Mitjo Velikonjo (FDV Ljubljana) je ustvaril začasno eksperimentalno šolo v pritličju MGLC, v kateri je sodelovala skupina mladih od 17 do 24 let. *Shema za šolo* je bila radikalen prenos načrt za preučevanje izkustva skozi izkustvo. Začela se je z delom mislecev, ki raziskujejo in oblikujejo izkustvo v živem svetu mišljenja in delovanja; šola pa je v nadaljevanju aktivirala ta besedila s pomočjo vaj v izdelovanju stvari, gibanju, pesmi in koreografiji – pri čemer je ustvarjala centripetalno, pedagoško ekologijo (Lees in Bottai, 2015).

Projekt je obsegal več predhodnih delavnic, ki se jih je udeležilo približno šestdeset mladih – dijakov in študentov z različnih smeri. Od sodelujočih je Asad izbral skupino sedemnajstih mladih, ki so najprej sodelovali v 14-dnevni šoli pred bienalom, nato pa tudi na 31. grafičnem bienalu Ljubljana. Mladi so sodelovali pri raziskovanju niza vaj, privzetih iz zgodovine eksperimentalnega poučevanja, in nato za čas bienala pripravili posebne intervencije in vaje, h katerim so bili povabljeni obiskovalci bienala. Le-ti so skupaj s sodelujočimi v šoli izvajali vajo »telefon« – razumevanje in prenos sporočila; »cut up« – razstavljanje besedil in iz besed sestavljanje novih, iskanje novih pomenov; igra s kamenčki – iskanje kontekstov in pomenov s pomočjo premikanja neobičajnih in primarnih materialov; igra »memo« – iskanje smisla in pomena v besedah; nizanje besed in stavkov na pomen ene besede brez možnosti ponavljanja besed; zid asociacij. Udeleženci projekta so tesno sodelovali tudi s kustodinjo pedagoginjo in se vključevali



► **SLIKA 2:** Asad Raza, *Shema za šolo*, 31. grafični bienale Ljubljana, 2015. (Foto: Urška Boljkovac; Fotoarhiv MGLC)



v izobraževalne aktivnosti 31. grafičnega bienala, sooblikovali in izvajali so tudi razne javne dogodke. Pomemben del urnika šole je bila vsakodnevna kuha juhe, ki so jo po želji podelili tudi z obiskovalci in je sooblikovala komunikacijo, ki se je sčasoma vzpostavila kot ena najmočnejših osi projekta.

Šolo je v povprečju obiskalo več deset obiskovalcev na dan, večino obiskovalcev so koncept šole in vaje pritegnili, bolj se so odzivali mlajši. Projekt je vplival na formiranje nadaljnjih izobraževalnih strategij MGLC-ja, saj je več udeležencev šole ostalo v mediatorski skupini in pridobljene kompetence s pridom uporabljajo znotraj nadaljnjega izvajanja izobraževalnih dejavnosti ustanove.

*Shema* je bila prilagodljiv protokol, odziven scenarij, njena oblika je predstavljala možen model za pedagoške sheme, ki bi ga lahko uporabljala šola. Uporabljeni rituali so sledili transformativnim formam vsakdanjega življenja v sodobni družbi. Šola je delovala kot prostor za socializiranje in umeščanje delovanja mladih pred očmi javnosti, predstavljala je močno identifikacijsko zbirališče, mladim smo omogočili prostor za ustvarjalnost, ki so ga upravljali in nadzirali sami (NLÉ 2022).

## PARTNERSTVA IN POSKUSI INTERDISCIPLINARNIH POVEZAV

V preteklih letih smo v MGLC v sklopu prostočasnih dejavnosti za otroke od 5 do 12 let redno organizirali brezplačne sobotne delavnice (Sobotnice). Interdisciplinarne delavnice so idejno in konceptualno izhajale iz umetniških del na razstavah; povezane so bile s 3D-pristopom v ustvarjanju, senzibilnostjo telesa in čutov, gibanjem, filmom, lutkami, pripovedovanjem zgodb in igro vlog. Del delavnic se je osredotočil na povezavo s svetom matematike in v sodelovanju z Mathemo – Zavodom za popularizacijo matematike skozi dela na razstavi otroke usmerjal v opazovanje vzorcev, zaporedij, odnosov in mrež ter jih vzporejal z matematičnimi zakoni in pravili. Te delavnice so bile dobro obiskane in sprejete, zato smo z njimi nadaljevali. Ker so večkrat potekale v naravnem okolju parka Tivoli, ki se izkazuje kot odličen prostor ustvarjalnosti, smo septembra 2016 organizirali večplastno enodnevno prireditev **Matematika – Umetnost – Park Tivoli**. Prireditev je bila plod partnerstva in spremljevalni program 3. mednarodne konference matematike in umetnosti Evropske zveze za matematiko in umetnost (ESMA), ki sta jo v tem letu organizirala Fakulteta za matematiko in fiziko v Ljubljani in Mathema – Zavod za popularizacijo matematike. Obsegala je delavnice, ki jih je izvajala skupina Reciklarji (kipar Primož Seliškar in krajinska arhitektka Urša Steiner) in so skozi prostorsko geometrijo, računalniško grafiko, labirinte, 3D-prostore in objekte, anamorfoze, perspektive, poliedre in mreže, vzorce, optične efekte in vizualne igre raziskovale povezave med vizualno umetnostjo in matematiko. Sočasno pa je pod Gradom Tivoli potekal umetniški dogodek, ki ga je izvajal nizozemski kipar in matematik Rinus Roelofs. Umetnik na podlagi matematičnih predpostavk in algoritmov ustvarja umetniške objekte, poliedrične, spiralne in fraktalne strukture. Tudi ta dan je ob navzočnosti mimoidočega občinstva, ki se je zvedavo, občasno tudi aktivno vključevalo v komunikacijo z avtorjem, postavil (in kasneje tudi razdrl) eno do svojih skulptur – objektov.

Povezovanje matematike in umetnosti je skušalo povezati obe polji kot ustvarjalni in hkrati učni metodi; bolj je sprožalo vprašanja na področju matematike – kako matematiko dojemati skozi prostor, naravo, umetnost. Primer nas je opozoril, da so za vstop v učno snov možni različni učni stili. Če je vizualna pismenost opredeljena kot razumevanje, kako ljudje zaznavajo predmete, razlagajo, kaj vidijo in kaj se od njih naučijo, je učni proces, v katerem pride do integracije zaznavanja, čustvovanja, delovanja in razmišljanja, eden od primernejših. Sanjač ali mislec, preizkuševalec, dejavnež? – Fizična izkušnja vodi v analitično opazovanje, reševanje problemov, sledi abstraktna konceptualizacija, ter na koncu aktivno eksperimentiranje; učimo se iz svoje refleksije na izkušnjo (Hoogstraat in Vels Heijn 2015).



► SLIKA 3: Matematika – Umetnost – Park Tivoli: delavnice in umetniški dogodek (Fotoarhiv MGLC)

Primer uspešnejšega partnerstva predstavlja sodelovanje s Pedagoško fakulteto Univerze Ljubljana na področju izobraževalnih dejavnosti, predvsem delavnic.

Delavnice so vedno način, kako razumeti umetniško ustvarjanje, umetnika. Pri umetniškem ustvarjanju pride do sovpadanja med zavednim in nezavednim; umetnik s tem, da dopušča svojo roko nadzoru oči, svoje telo deli s svetom; spoznanja, pridobljena skozi te geste, pa pretvarja v svoja dela. Dela tako postajajo nekakšen integracijski prostor, odprt za slehernika (Butina 1980). Izvajanje ka-

kovostnih in premišljeno strokovno zasnovanih delavnic je torej korak k temu, da obiskovalce vzgojimo za vstop v razumevanje prostorov umetnosti.

**V akademskem letu 2019–2020 smo sklenili dogovor o sodelovanju pri razvoju grafičnih delavnic za predšolske in šolske skupine otrok in mladostnikov.** Študentke podiplomskega študija na Oddelku za likovno pedagogiko so pod naslovom *Alternativni tiski za mlade* razvile programske enote, ki so časovno obsegale do tri šolske ure in zajele alternativne grafične delavnice, ki omogočajo grafično likovno izražanje brez specialne opreme, s priročnimi, dostopnimi in neškodljivimi materiali in postopki. Program je obsegal delavnico chine-collé (drugo in tretje vzgojno-izobraževalno obdobje OŠ, SŠ; 90 minut), monotipijo (predšolski in prvo vzgojno-izobraževalno obdobje OŠ; 45 minut), tehniko valjček kot matrica (OŠ; 90 minut), tehniko s pirografom in kapo ploščo (tretje vzgojno-izobraževalno obdobje OŠ, srednje tehnične šole; 120 minut), industrijsko grafiko z intervencijo umetniške grafike (tretje vzgojno-izobraževalno obdobje OŠ, SŠ; 90–150 minut), kuhinjsko litografijo (drugo in tretje vzgojno-izobraževalno obdobje OŠ; 90–150 minut), monotipijo z voščenkami (predšolski; 120 minut), tisk z glineno ploščo (OŠ; 140 minut) in delavnico »podtaknjene« grafike (za različne starosti in generacije primerna delavnica, ki temelji na igri, skupinskem delu in nezavednem likovnem izražanju).

Delavnice smo premierno izvedli v času ljubljanskega festivala *BOBRI*. Izkazalo se je, da kljub omejitvam z materialom in časom dosegajo kakovostne likovne rezultate; primerne pa so tudi za izvedbo v šoli. Program smo ocenili kot uspešen z možnostjo dobre implementacije ter ga umestiti v redno izobraževalno programsko shemo eksperimentalnega grafičnega programa za šolske skupine v MGLC.



▶ SLIKA 4: Eksperimentalna grafična delavnica (Foto: Jaka Babnik; Fotoarhiv MGLC)

## ŠIRJENJE RAZSTAVNEGA PROSTORA V IZOBRAŽEVALNO POLJE

Razstava je največkrat razumljena kot medij, ki temelji na jasni ideji in v(r)ednostni vsebini, ki jo želimo sporočiti občinstvu. Izobraževalna praksa pa vsebine po navadi oblikuje skozi proces dela in večglasje vključenih deležnikov. Kakšen je lahko potemtakem vpliv soustvarjalnega pedagoškega pristopa na razstavo in kako razstava vzdržuje intelektualno in čustveno radovednost obiskovalcev/udeležencev (Villeneuve, 2021).

Predstavila bom dva sorodna primera, ki ju označuje iskanje uravnoteženega pristopa med definiranim pomenom umetniškega dela in pomenom, ki ga s svojo vednostjo in interpretacijo vnašajo obiskovalci.

**Tàpiesov pedagoški laboratorij** je bil del razstave *Antoni Tàpies, Grafike 1959–1987* (2016). To je bil prostor, ki je združeval dnevno sobo oziroma knjižnico in atelje (dva prostora, ki ju je umetnik tudi sam najbolj cenil) in je ponazarjal začasno umetnikovo intimno domovanje v MGLC. Antoni Tàpies spada med vodilne predstavnike abstraktne smeri informela. Umetnik je pri delu črpal iz številnih knjig, klasične glasbe, vere v preplet umetnosti in znanosti, mysticizma in naukov vzhodnjaške filozofije. Vstop v te viře, ki razkrivajo njegov ustvarjalni pristop, smo želeli omogočiti vsem obiskovalcem, še posebno mladim. S *Tàpiesovim pedagoškim laboratorijem* smo jih povabili, naj prisluhnejo glasbi, ki je navdihovala umetnika, prelistajo ali preberejo katero od knjig, ki jih je bral tudi on, sprostijo svojo domišljijo v igri ali ustvarjalnost v izdelavi kolaža v ateljeju. Umetnika in njegovo moč je še posebno doživeto približala slika *Tàpies*, izvedena na galerijsko steno (tàpies v španskem jeziku pomeni zid!), ki je na ustvarjalen način predstavila zgodbo njegovega življenja. Dialog z umetnikom v laboratoriju je bil vstop v vizualni laboratorij nekega časa in idej, ki so še vedno aktualne in živijo naprej. Mlade je učil o moči umetniškega dela, ki je kot predmet s posredovanim umetnikovim spoznanjem za gledalca predvsem predlog, kako je mogoče videti ta svet (Šturm, 2016).



▶ SLIKA 5: *Tàpiesov pedagoški laboratorij* kot del razstave *Antoni Tàpies, Grafike 1959–1987*, 2016. (Fotoarhiv MGLC)

Leta 2018 smo organizirali razstavo *David Lynch: Ogenj na odru*. To je bila prva predstavitev kulturnega ameriškega režiserja v Sloveniji, za katerega je manj znano, da je tudi odličen likovnik in grafik. Razstavili smo sedemdeset njegovih litografij in izbor eksperimentalnih in animiranih filmov. S



prepletanjem ekspresivnega, grotesknega in neposrednega nagovora se je vzpostavljalo značilno lynchevsko vzdušje. V zadnji sobi galerije se je izteklo v **Lynch Lab**, začasen galerijski studio, prostor, v katerem so lahko obiskovalci poustvarili svoje vtise z razstave. *Lynch Lab* je predstavljal simbolno prazen prostor, ki so ga polnili obiskovalci prek svojega spontanega performativnega in vizualnega izražanja. Še posebno smo k odzivu vabili mlade. Imeli so možnost spontanega risanja na stene (stene so bile pralne in smo jih morali zaradi množičnega odziva v času razstave večkrat oprati!) ali risanja s prstom po krzneni tkanini, ki je omogočala odtis, s tem pa ustvarjanja čiste jasne risbe ali sporočila. Možnost nenadzorovanega ludističnega dotikanja/risanja je mladostnike nepričakovano sprostila, razbremenila. Intuitivno se je navezovala na sugestivno moč razstave in težo Lynchevih del ter jim skozi vizualno izražanje omogočila intimno podoživljanje in dialog s sabo (Lynch 2008).



► SLIKA 6: *Lynch Lab* kot del razstave David Lynch: *Ogenj na odru*, 2018. (Foto: Urška Boljkovac; Fotoarhiv MGLC)

## V SREDIŠČU UMETNOSTI JE PROSTOR ZA MLADE

V okviru 33. in 34. grafičnega bienala Ljubljana (2019 in 2021) smo mlade povabili k »sebi domov« in jim omogočili prostor ter razmere za razmislek, udejstvovanje in javno akcijo. V »bienalski avanturi«, kot smo poimenovali mini rezidenčni program za dijake, smo ob močni podpori učiteljic<sup>1</sup> povabili srednješolce iz Gimnazije Poljane, društva Novi dijak, Gimnazije Celje - Center, Gimnazije Jožeta Plečnika, Srednje medijske in grafične šole Ljubljana in Srednje šole Josipa Jurčiča Ivančna Gorica, da doživijo tridnevno rezidenco raziskovanja, ustvarjanja, bivanja in druženja v MGLC v srcu parka Tivoli.

Dijakom smo omogočili bivanje v prostorih ustanove, spanje, prehrano, ogled bienalske razstave, vzpostavitev stika z umetniki, produkcijske razmere za delo. Mladi so se na izziv ustanove odzvali odgovorno. Skrbno so pripravili izhodišča ter temeljito, tudi kritično razmislili o vsebinah bienalske razstave in koncepta, čutiti je bilo željo po slede-

nju kuratorski ravni razmišljanja in izražanja. Skupnostno delo je spodbujalo ideje in rešitve (NEMO – LEM Working Group, 2015).

Leta 2019 so pripravili vodstvo po bienalu in ga odlično izvedli za sošolce, leta 2021 pa so izdelali bienalski (fan) zin<sup>2</sup>. Zanimivo je opažanje strokovne delavke, ki je 2019 te dni preživela z njimi in skrbela za formalno in logistično plat izvajanja. Pogovor (delim izseke) lepo analizira razvoj položaja in izrisuje sliko obeh strani.

*V petek je bilo vse malce čudno, saj nismo vedeli, kako bo. Jaz sem se bala, da bodo naredili »rastur«, oni pa verjetno, da jim bom visela za vratom.*

*Na zajtrku smo se dogovorili, da si sami ogledajo bienale. Ogled so vzeli resno in nato smo se prav dobro pomenili. So me presenetili, saj so bili res z glavo pri stvari. Koncept zina smo malce pretresli in bodo po mojem naredili res nekaj finega. Dotaknili smo se tudi kritike in sem jim povedala, kako se je lahko lotijo, da ne bodo izpadli preveč kritično.*

*Ob 12. uri smo se dobili z Alicjo Rogalsko (rezidenčno umetnico), ki nas je vse navdušila! Krasne projekte ima. Tudi mladina jo je pohvalila, se jih je močno dotaknilo.*

*Na evalvaciji so povedali, da so bili zelo zadovoljni s svobodo in da so se počutili, kot da so cenjeni. Se pravi, da jih ne obravnavamo kot otroke, in to jih je res veselilo, mene pa tudi.*



► SLIKA 7: Rezidenčna KUL avantura na 34. grafičnem bienalu Ljubljana: *ISKRA DELTA*, 2021. (Foto: Urška Boljkovac. Fotoarhiv MGLC)

S programom bienalske rezidence smo mladim omogočili kokreacijski pristop – vodenje procesa oblikovanja programov ter prostor za ustvarjalnost, ki so ga sami nadzorovali. Bolj kot končni izdelek so bili pomembni prostor in proces dela, participatorni model delovanja, prilagodljivo reševanje problemov in možnost (kritičnega) samoocenjevanja, kar je generiralo kreativne ideje in rešitve ter občutek zadovoljstva v končni fazi (Rusu, 2017).

1 Sodelovale so učiteljice likovne umetnosti in umetnostne zgodovine: Nina Ostan, Andreja Džakušič, Anamarija Šmajdek.

2 Zin ni naključno izbrana oblika ustvarjalnega izražanja. Je medij, a je poleg vsebine tudi nosilec sporočila in oblika komunikacije. Avtorji z zini večkrat izražajo svojo individualno in kolektivno identiteto.

## SKLEP

Vizualna pismenost je ključna na področju umetnosti, z njo povezanih praks in poučevanja o njej. Zato obravnavani primeri v prispevku želijo opozoriti na izzive, ki jih sodobna umetnost s svojim vizualnim »vesoljem« prinaša v sodobnem času. Ta je pravzaprav odraz vsakdanjega življenja, ki terja drugačen način razumevanja, kot smo ga navajeni. Ob obisku umetnostnega muzeja ali galerije se izobraževanje o umetnosti/z umetnostjo/skozi umetnost ne navezuje le na teorije oblikovanja, estetske zakonitosti, koncepte, zgodovino itd., pač pa predstavi vizualno umetnost kot miselno, komunikacijsko orodje, kot večmodalno izraznost, opozarja na potrebe interakcije v dialogu, pomembnost lastne identitetne izkušnje, moč skupnostnega

ustvarjanja itd. Šolske ustanove zagotovo ne zmorejo biti same kos tem izzivom, zato je nesodelovanje z ustanovami, ki izvajajo didaktične vsebine na področju vizualne umetnosti, skoraj nepredstavljivo. Žal ni enega najboljšega možnega modela sodelovanja, pač pa le več perspektiv.

Načini gledanja so v jeziki, ki se razvijejo pred jeziki besed. In bistvo ustvarjanja leži v specifičnem načinu gledanja, je zapisal umetnostni kritik, umetnik in erudit John Berger na začetku sedemdesetih let 20. stoletja. Bolj kot sama produkcija umetnosti je pomembna konstrukcija načinov gledanja umetnosti in njen učinek na občinstvo (Berger, 2008).

## VIRI IN LITERATURA

Berger, J. (2008). *Načini gledanja*. Ljubljana: Zavod Emanat.

Butina, M. (1980). Vloga telesa in fizičnega dela v likovni umetnosti. *Sodobnost (1963) l. 28. št. 8/9*.

Hoogstraal, E., Vels Heijn, A. (2015). *Kolblova učna teorija v muzeju*. Skupnost muzejev Slovenije (elektronski vir).

Kreft, L. (2019). *Aktualnost sodobne umetnosti: paradoksi in kvadratura kroga, plenarno predavanje*. Kulturni bazar 2019. <http://www.kulturnibazar.si/domov/> (dostopno 14. 2. 2022).

Learning in Museums and Young People. A NEMO – LEM Working Group study (2015). [https://www.ne-mo.org/fileadmin/Dateien/public/topics/Audience\\_Development/Museums\\_and\\_Young\\_People\\_NEMO\\_LEMWG\\_study\\_2015.pdf](https://www.ne-mo.org/fileadmin/Dateien/public/topics/Audience_Development/Museums_and_Young_People_NEMO_LEMWG_study_2015.pdf) (10. 12. 2021).

Lees, N., Bottai, S. (ur.) 2015. Mednarodni grafični bienale (31; 2015; Ljubljana) Kratki vodič = Short guide. Ljubljana: Mednarodni grafični likovni center.

Lynch, D. (2008). *Kako ujeti veliko ribo: meditacija, zavest in ustvarjalnost*. Ljubljana: Založba TOZD.

NLÉ (2022). *A Prelude to the Shed*. July 18. <https://www.nleworks.com/case/a-prelude-to-the-shed/> (dostopno 18. 7. 2022).

Rusu, M. (2017). Empathy and Communication Through Art. *Review of Artistic Education* 14 (1): 139–146.

Sodobna umetnost – zakaj je ne razumemo? Kulturni bazar 2019. <http://www.kulturnibazar.si/domov/> (dostopno 14. 2. 2020).

Šturm, L. (2016). *Izobraževalno gradivo ob razstavi Antoni Tàpies, Grafika 1959–1987*. [https://www.mglc-lj.si/za\\_solske\\_skupine/za\\_solske\\_skupine](https://www.mglc-lj.si/za_solske_skupine/za_solske_skupine) (dostopno 10. 12. 2021).

Villeneuve, P. Considering Competing Values in Art Museum Exhibition Curation. *Stedelijk Studies* 8. <https://stedelijkstudies.com/journal/considering-competing-values-in-art-museum-exhibition-curation/> (dostopno 10. 12. 2021).